

KURDOVÉ V SÝRII

Už nikdy více „zapomenutí“...

KURDS IN SYRIA

No More “Forgotten” ...

Michael Murad^a

Abstrakt

Předložený text se věnuje syrským Kurdům, kteří v porovnání s Kurdy z Iráku a Turecka stáli stranou zájmu akademiků. Představeni jsou syrští Kurdové a jejich vztah k různým režimům, které vládly na území Sýrie po rozpadu Osmanské říše. Text se také věnuje komplikovanému vztahu Kurdů k projevům tzv. arabského jara na území Sýrie, který byl ovlivněn jejich historickými zkušenostmi. Tradiční politické strany byly zpočátku opatrnější, do opozice se nejprve zapojili zejména mladí aktivisté a diaspora (i ta v České republice). Kurdy (i irácké) částečně sjednotil boj s Islámským státem, ovšem neshody mezi nimi panují i nadále.

Abstract

The paper focuses on Syrian Kurds, who compared to Kurds in Iraq and Turkey were out of the spotlight of academic community of researchers. Introduced are Syrian Kurds and their relationship to various regimes that ruled Syria. Complicated relation of Kurds in Syria towards consequences of the Arab Spring is also explained. Relations to the Arab Spring are affected by the historical experience. Kurdish traditional political parties were careful to join the Syrian opposition, but young activists and the diaspora (also diaspora in the Czech Republic) was less hesitant to join the opposition movement. Fight with the so called Islamic State has united Kurds in Syria, (and the same happened in Iraq as well) however some differences among them remain.

Poděkování

Text byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu Katedry politologie FSS MU *Aktuální problémy politologického výzkumu (kód MUNI/A/1342/2014)*.

Klíčová slova

Kurdové; Sýrie; Syrský konflikt; Diaspora.

Keywords

Kurds; Syria; Syrian Conflict; Diaspora.

^a Department of Political Science, Faculty of Social Studies, Masaryk University. Brno, Czech Republic. E-mail: m.murad@mail.muni.cz.

Úvod

Původ konfliktu v Sýrii, který vypukl v roce 2011, lze hledat v událostech tzv. arabského jara, které vedlo ke svržení některých autoritářských režimů v regionu Blízkého východu a severní Afriky. Protesty Syřanů vypukly v březnu roku 2011 a země postupně zabředla do spirály násilí, které vyústilo v jeden z nejkrvavějších konfliktů dnešní doby. Až do podzimu 2014 se poněkud v pozadí pozornosti veřejnosti začala rozvíjet jedna z lokálních větví konfliktu, mající do značné míry etnické a náboženské pozadí, a sice střet mezi islamisty a Kurdy na severu země. Kurdové byli po dlouhá desetiletí částečně přehlíženi, respektive potlačovaní prvek syrské společnosti. Nyní se ovšem stávají jedním z aktérů, který může z dlouhodobého hlediska ze změn režimů na Blízkém východě a ze syrského konfliktu, který se částečně přesunul i na území sousedního Iráku, vyjít posílen. Jejich současná pozice je poměrně nadějná a získali nikoliv nevýznamný vliv na dění v regionu a na jeho budoucí vývoj, což do značné míry souvisí s jejich velkou rolí při boji proti Islámskému státu (IS).

Na jedné straně konfliktu (označovaného i za syrskou občanskou válku) stojí ozbrojené jednotky loajální vláde, na straně druhé pak značně roztržštěná opozice. Stále více jejich součástí usiluje o nahrazení režimu strany Baas, státem postaveným na náboženských základech (sunnitského islámu), kdy se významným aktérem stala právě organizace Islámský stát. Poněkud komplikovanější vztah k pokusu o změnu režimu měli Kurdové obývající sever syrského území i kvůli svým historickým zkušenostem. I proto je důležité se s postavením syrských Kurdů v minulosti a s jejich vztahem k vládnoucím režimům seznámit.

Primárním cílem tohoto textu je představení syrských Kurdů, kteří bývali především v minulosti i kvůli menšímu zájmu akademiků označováni za Kurdy „zapomenuté“, a poskytnutí odpovědi na otázku, jakým způsobem se postupně vyvíjel jejich vztah k režimům vládnoucím modernímu syrskému státu (po získání nezávislosti v roce 1946) a následně ke snahám o režimní změnu po roce 2011. Sekundárně je také v závěru textu krátce věnována pozornost přenesení politiky z domovské země do země hostitelské. Konkrétně, jakým způsobem reagují na syrský konflikt Kurdové v České republice, jelikož právě (syrská) kurdská diaspora byla zejména v počátcích protivládních protestů aktivnější než Kurdové žijící přímo v Sýrii. Krom dalších zdrojů vychází text i ze semistrukturovaných rozhovorů uskutečněných autorem se zástupci kurdské komunity v České republice.

KURDOVÉ A KURDISTÁN

Kurdové obývají zejména hornaté oblasti severního Iráku, severozápadního Íránu, jihovýchodního Turecka a severní oblasti Sýrie. Rozloha tohoto hornatého a strategicky položeného území v srdci Blízkého východu je odhadována na 590 000 až 770 000 km². Malá část jich také žije v blízkých státech bývalého Sovětského svazu. Velká část tohoto území se přibližně od počátku 13. století nazývá Kurdistanem.¹

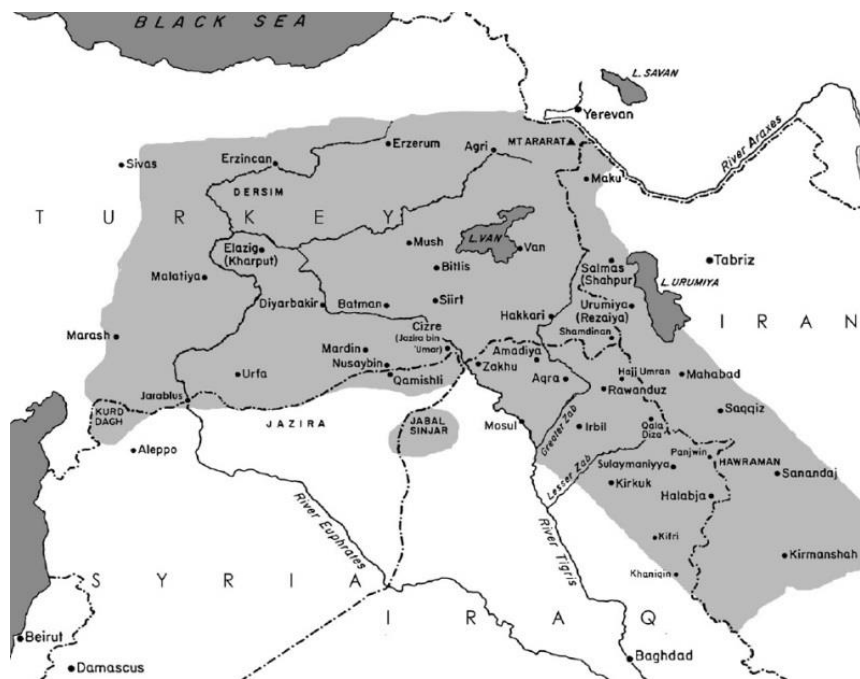
Odhady jejich počtu se liší a pohybují se mezi 20 až 25 milióny (Kurdové sami však někdy odhadují svůj počet až na 35 miliónů). Poměrně velký počet příslušníků tohoto etnika dále žije v západní Evropě, Spojených státech, ale i jinde ve světě, přičemž odhady hovoří o tom, že jich v zahraničí žije přibližně třetina z celkového počtu. Přesný počet Kurdů je

¹ Někteří autoři uvádějí, že se název Kurdistan objevuje již v 11. století. Viz VANLY, Ismet Chériff. *The Kurds in Syria and Lebanon*. KREYENBROEK, Philip G. - SPERL, Stefan (eds.). *The Kurds: A contemporary overview*. London, New York: Routledge, 1992, s. 112-134. ISBN 0-415-07265-4

v případě Íránu, Iráku, Turecka a Sýrie obtížně zjistitelný, přičemž důvodem je jak absence oficiálních statistik v těchto zemích, tak jejich mnohdy problematické postavení ve společnosti.²

Přibližně polovina všech Kurdů žije v Turecku; v Sýrii, které se budeme věnovat nejvíce, pak žijí až dva miliónu Kurdů, což je přibližně 10 % obyvatel.³

Obrázek 1: Oblasti obývané Kurdy

Zdroj: TEJEL, Jordi. Syria's Kurds: History, politics and society. Oxon: Routledge, 2009. ISBN 0-203-89211-9

KURDOVÉ V SÝRII

Syrští Kurdové, obývající tzv. západní Kurdistan (kurdsky Rojava), používají dialekt kurdštiny zvaný kurmandží, neboli „severní kurdštinu“, kterou hovoří také Kurdové

² Srovnej ALINIA, Mino. *Spaces of Diasporas: Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging* [on-line]. Göteborg, 2004 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <https://goo.gl/iylafD>. Disertační práce. Göteborgs universitet, Katedra sociologie. ISBN 91-974437-8-6. s. 41-42 a MEHO, Lokman I. The Kurds in Kurdistan: A General Background. MEHO, Lokman I. - Maghlaughlin, Kelly L. (eds.). *Kurdish Culture and Society, an annotated bibliography*. Westport, London: Greenwood Press, 2001, s. 3-26. ISBN-13: 978-0313315435. s. 4

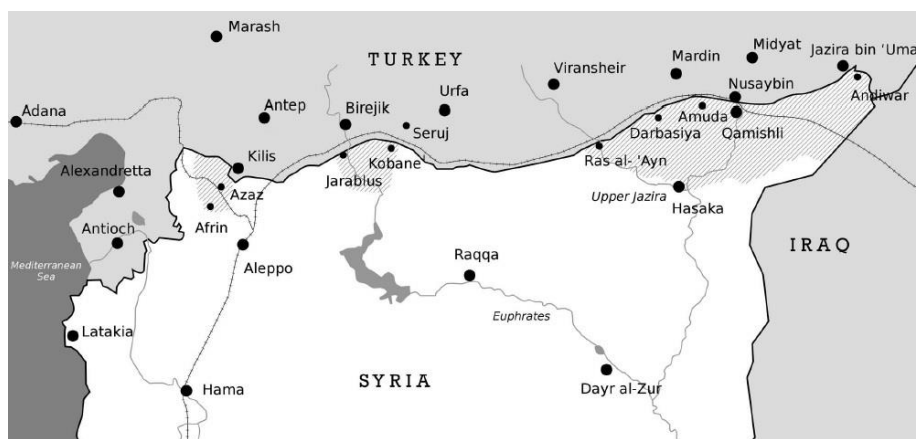
³ ZISSER, Eyal. The Kurds in Syria: Caught between the Struggle for Civil Equality and the Search for National Identity. BENGIO, Ofra (eds.). *Kurdish Awakening: Nation Building in a Fragmented Homeland*. Austin: University of Texas Press, 2014, s. 193-213. ISBN 978-0-292-76301-2

v Turecku a v nejsevernějších částech iráckého a iránského Kurdistanu (a také na území bývalého SSSR). V některých místech je jejich řeč ovlivněna blízkostí Turecka, respektive Iráku a přejímá tak turecká či arabská slova. I vzhledem k dlouhodobým restrikcím směřovaným na používání kurdských dialektů je mnoho syrských Kurdů bilingválních a používá krom kurmándží i arabštinu. Co se týká náboženství, představují Kurdové poměrně bohatou mozaiku. Většinou jsou sunnitskými muslimy, přičemž na rozdíl od sunnitských Turků a Arabů se řídí šafi'ovskou právní školou. Jejich pojetí islámu se od dalších muslimů liší i tím, že má poměrně často mystický nádech a prominentní roli hraje sufismus.⁴

V předválečné Sýrii také žila komunita jezídů čítající asi 10 000 osob a v průběhu posledních několika let se malá část syrských Kurdů obrací na „tradiční“ kurdská náboženství - např. zoroastrismus. Syrští Kurdové obývají několik izolovaných oblastí na severu země, jedná se zejména o oblast tzv. Kurdských hor, Kóbání a Hasaká (dříve také Džazíra). I na těchto územích ovšem nepředstavují ve všech obcích většinové obyvatelstvo. Dále žijí taktéž ve větších městech - zejména v Damašku, ale i jinde na území Sýrie.⁵

Nutno podotknout, že severní oblasti obývané tímto etnikem nebyly v období francouzského mandátu, ale ani po získání samostatnosti vnímány jako integrální součást syrských území, ale spíše jako oblasti mající užší vazby na Turecko či na Irák. Po vytvoření hranice došlo k přesunu mnoha kurdských rodin z území Turecka do Sýrie, což způsobovalo napětí mezi nimi a (taktéž původními) arabskými obyvateli. K napětí docházelo i mezi Kurdy a křesťany, kteří tvořili významnou část obyvatel zejména oblasti Džazíra. Demografická situace v této oblasti a slabé napojení na syrské vnitrozemí vyvolávaly v Damašku dlouhodobé obavy z případného odtržení.⁶

Obrázek č. 2: Kurdové obývané enklávy na severu Sýrie

Zdroj: TEJEL, Jordi. *Syria's Kurds: History, politics and society*. Oxon: Routledge, 2009. ISBN 0-203-89211-9.

⁴ Blíže k súfijským řádům, k propojení sufismu s kurdskou identitou a ke vztahu kurdských náboženských autorit se syrským režimem viz TEJEL, Jordi. *Syria's Kurds: History, politics and society*. Oxon: Routledge, 2009. ISBN 0-203-89211-9. s. 95-102

⁵ YILDIZ, Kerim. *The Kurds in Syria: The Forgotten People*. London, Ann Arbor: Pluto Press, 2005. ISBN 0-7453-2499-1. s. 31

⁶ ZISSER, ref. 3, s. 194

Podíváme-li se na události 20. let 20. století, zjistíme, proč Kurdové sami sebe považují často za ukřivděnou skupinu. Po porážce Osmanské říše v první světové válce se s nadějami na samostatnost obraceli na své spojence na západě. Osmanská říše měla být nahrazena několika národními státy, přičemž očekávání Kurdů spojené s tímto krokem byla značná. Po skončení první světové války se poválečným uspořádáním Osmanské říše zabývala konference v Sèvres u Paříže, z níž vzešla *Sévreská mírová smlouva*, podepsaná 10. srpna 1920. Ta slibovala Kurdům autonomii s právem na úplnou nezávislost (za situace, kdy by si ji přála většina obyvatel vymezeného kurdského území), ovšem spolu s nástupem kemalistů v Turecku došlo k nahrazení této smlouvy novým dokumentem. Tím se stala *Smlouva z Lausanne* z roku 1923 mezi Tureckem a vítěznými mocnostmi, která již ale žádnou zvláštní zmínku o Kurdech neobsahuje (smlouva slibuje pouze toleranci vůči menšinám a fakticky znamená uznání Turecké republiky).⁷

Po rozpadu Osmanské říše nezůstala část Kurdistanu pouze na území Turecka, ale také na francouzských (v případě Sýrie) a v britských (v Iráku) mandátních územích, přičemž ani v jedné z těchto zemí nebyly vládnoucí režimy nakloněny myšlenkám na významnější míru kurdské autonomie, či dokonce na samostatnost (výjimkou v tomto ohledu nebyl ani Írán). Koloniální velmoci rozeštvávaly Kurdy a většinové Araby, což vyústilo v řadu masových povstání v kurdských oblastech Sýrie a obzvláště pak v Iráku. Kurdové žijící na území dnešní Sýrie se v období francouzského mandátu v Sýrii těšili (oproti Kurdům ve zbývajících zemích) mnoha kulturním a politickým právům - existovaly kurdské politické a společenské organizace, kurdstina nebyla zakázaným jazykem, dokonce v ní byly vydávány publikace. Jako reakce na centralizaci moci a nadvládu damašských elit nad Sýrií, kdy Francouzi dosadili do čela země sunnitské Araby, došlo v roce 1937 k několika lokálním povstáním (vedeným Kurdy či křesťany). Francouzská správa odpovídá příslibem zvláštní administrace regionu Džazíra, který by měl mít větší autonomii, a Francouzi také podporovali vznik mnoha kurdských společenských a kulturních organizací. Zejména požadavek na decentralizaci správy na druhou stranu přispěl k nárůstu napětí a podezíravosti ze strany Arabů, kteří Kurdy spojují se separatismem a s hrozbou pro centrální správu země.⁸

KURDOVÉ A MODERNÍ SYRSKÝ STÁT

Bezprostředně po získání syrské nezávislosti v roce 1946 se postavení Kurdů příliš nemění. Centrální vláda byla poměrně slabá a její postoj k etnickým a náboženským menšinám byl převážně tolerantní ve snaze integrovat je do syrského státu. Rychle se také rozvíjí zemědělství na severu země, což zlepšuje ekonomickou situaci tamních obyvatel. Postupně ovšem Kurdové o svá práva přicházejí a jejich vnímání ze strany arabské většinové společnosti se zhoršuje - jak je naznačeno níže, posilovány jsou antiimperialismus a arabský nacionalismus reprezentovaný stranou Baas. Arabský nacionalismus byl na vzestupu od vzniku Izraele v roce 1948 a dále po Suezské krizi v roce 1956. Vznik Sjednocené arabské republiky (1958), v který arabský nacionalismus vyústil, byl příslušníky syrských menšin sledován s obavami. Měli strach zejména ze snížení jejich podílu v populaci a tím pádem i ze ztráty vlivu na dění v Sýrii. Jak se ukázalo později, jejich obavy byly oprávněné. Okamžitě po oznámení vzniku nového státu tvořeného Sýrií a Egyptem byli kurdští vůdci

⁷ Srovnej MEHO, ref. 2 a VANLY, ref. 1.

⁸ YILDIZ, ref. 5, s. 29-30

zatčení, důstojníci vyloučení z armády a kurdské publikace byly postaveny mimo zákon. Na sever Sýrie byli vysíláni egyptští učitelé. Stejně tak je zakázána kurdská hudba, a lidé, kteří u sebe mají její nahrávky, jsou zadrženi. Objevuje se také protikurdská propaganda, která spojuje kurdský nacionalismus se sionismem a americkým imperialismem.⁹ Pod tlakem jsou i kurdské politické organizace. Snaha Kurdů o jejich uznání za etnickou menšinu a o demokratické zřízení v zemi se promítá do vzniku Kurdské demokratické strany Sýrie (KDPS, 1957).¹⁰ Ta se stala první kurdskou politickou stranou v Sýrii a jednalo se v podstatě o pobočku irácké Kurdské demokratické strany (KDP). Strana byla aktivní zejména v provincii Hasaká a usilovala o posílení a zdůraznění přítomnosti Kurdů v Sýrii a o zlepšení jejich práv. Akceptovala principy syrského státu, ovšem snažila se, aby se demokratizoval a respektoval práva menšin.¹¹ Straně se podařilo během jednoho roku získat 30 000 členů, ovšem v podstatě od svého vzniku čelila štěpení a vzniku frakcí kvůli generačním a ideologickým sporům.¹²

Obavy z Kurdů, jakožto skupiny ohrožující teritoriální integritu, suverenitu a bezpečnost Sýrie, získaly na významu po vypuknutí kurdského povstání v sousedním Iráku v roce 1961. Po rozpadu Sjednocené arabské republiky ve stejné době politické represe vůči Kurdům zintenzivnily. Dochází ke kroku, který notně zkomplikoval postavení Kurdů v syrské společnosti a který rozvinul pocit křivdy mezi Kurdy samotnými. V srpnu 1962 byl syrskou vládou vydán zvláštní dekret číslo 93, kterým bylo nařízené jednodenní mimořádné sčítání obyvatel v provincii Hasaká. Uskutečněné sčítání je příčinou nejzávažnějších sporů mezi Kurdy a centrální vládou, které nebyly nikdy zcela vyřešeny. Vláda (oficiálně) usilovala o zjištění počtu Kurdů, kteří překročili hranice z Turecka po druhé světové válce (z ekonomických důvodů, ale i kvůli perzekucím v Iráku a v Turecku). Cílem bylo rozlišit, kteří Kurdové mají právo na syrské občanství, kteří jej nemají a kteří jej získali ilegálně. Lidé, kteří byli o sčítání velmi špatně informováni a neměli ani informace o jeho důsledcích, museli prokázat svůj pobyt na území Sýrie před rokem 1945. To bylo pro mnoho Kurdů (částečně negramotných) složité, stejně tak se někteří snažili sčítání vyhnout z obavy před povoláním do syrské armády. Během krátké doby tak přibližně 120 000 až 150 000 příslušníků tohoto etnika přišlo na základě výsledků sčítání o syrské občanství a stali se z nich cizinci či osoby neregistrované. Počet osob v tomto postavení ovšem nadále rostl, jelikož stejný status získali i jejich potomci (dle některých odhadů až na 700 000). V některých případech došlo i k tomu, že se lišilo i postavení sourozenců - jeden občanství měl, druhý nikoliv.¹³ V praxi později také docházelo i k porušování platného syrského práva, které říká, že občanem Sýrie je ten, kdo se narodí na území Sýrie, a to i lidem bez státní příslušnosti.¹⁴

⁹ TEJEL, ref. 4, s. 48

¹⁰ Strana byla původně založena pod názvem Demokratická strana Kurdistánu v Sýrii, tento název vyvolal obvinění ze snahy o vznik Kurdistánu i z částí syrského území a byl změněn (YILDIZ, ref. 5, s. 32).

¹¹ ZISSER, ref. 3, s. 198

¹² TEJEL, ref. 4 s. 85-87.

¹³ Srovnej YILDIZ, ref. 5 a MEHO, ref. 2

¹⁴ Srovnej KURDWATCH. *Stateless Kurds in Syria. Illegal invaders or victims of a nationalistic policy?* Kurdwatch.org [on-line]. Berlin: European Center for Kurdish Studies 2010 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_staatenlose_en.pdf a ZISSER, ref. 3, s. 200-201

Sčítání je nutné vnímat jako jeden z prvních kroků usilujících o arabizaci severu země. Život v Sýrii se pro mnoho tzv. adžaníb (cizinců) a maktumin (neregistrovaných) zásadním způsobem zkomplikoval a byl spojen s celou řadou restrikcí, které vytvořily obrovský prostor pro zastrahování a korupci. Nemohli volit ani být voleni ve volbách, stejně tak nevlastní žádný identifikační průkaz či pas. Jakékoliv cestování mimo území Sýrie pro ně bylo velmi komplikované a vyžadovalo zvláštní povolení. Dále jim nebylo dovoleno vlastnictví půdy, majetku anebo podnikání. Zakázáno bylo i dědění a odkazování majetku, jen obtížně si mohli najít práci, nezískali potravinové lístky anebo si například nemohli zařadit svatbu. Maktumin (kteří čelili ještě větším restrikcím než adžaníb) nemohli studovat na univerzitě, zatímco adžaníb mohli studovat jakýkoliv obor, ovšem omezeno bylo jejich následně uplatnění (nemohli se stát např. advokáty). Jejich postavení se v průběhu času nelepšilo, ačkoliv se objevovaly přísliby vyřešení otázky většího počtu Kurdů bez občanství ze strany Bašára Asada. Ba naopak v roce 1999 přibýly restriktce směrem k vydávání identifikačních dokumentů maktumin.¹⁵

KURDOVÉ A VLÁDA STRANY BAAS

K dalšímu zhoršení postavení Kurdů došlo spolu s nástupem strany Baas k moci po převratu v roce 1963, přičemž Kurdové čelili pokračujícím snahám o jejich arabizaci. V listopadu téhož roku se dokonce objevil text vysokého vládního úředníka Muhammada Tálíba Hilála, ve kterém byla odmítána existence jejich identity a také se zde objevuje způsob, jakým by měla být vyřešena hrozba Kurdů vůči syrskému režimu, a sice jejich vystěhování.¹⁶ Syrský režim usiloval o vytvoření tzv. arabského pásu v kurdských regionech podél hranice s Irákem a Tureckem. Hlavní důvod spočíval v boji proti „kurdskému nebezpečí“, které vyplývá z úzké vazby obyvatel na jih Turecka a na Irák a ve snaze o zachování arabského charakteru Sýrie. Projekt ovšem začal v praktické rovině realizovat o něco později až Háfiz Asad. Docházelo k vyvlastňování kurdských pozemků s cílem donutit jejich majitele k emigraci z pohraničních oblastí a nahradit je arabským obyvatelstvem. Dokonce byly v severních pohraničních oblastech stavěny nové vesnice (jen mezi léty 1972 až 1973 jich vzniklo 41) pro arabské přistěhovalce z jiných částí Sýrie, které měly oproti vesnicím kurdským vybudovanou kvalitnější infrastrukturu. Měněny byly i původní názvy obcí na názvy arabské. Příčinu těchto syrských snah oslabit kurdský element je nutné hledat taktéž v ekonomických zájmech syrské vlády - půda na severu země je úrodná a stejně tak se zde nacházejí naleziště ropy.¹⁷

Ačkoliv došlo k přesídlování Kurdů, spolu s nástupem Háfize Asada k moci v listopadu 1970 se podmínky Kurdů v některých ohledech nepatrně zlepšily, jelikož je potřeboval jak ze zahraničněpolitických, tak vnitropolitických důvodů. Poprvé od svého založení měla Sýrie silnou vládu, která znamenala i vytvoření systematické politiky vůči Kurdům. Asad částečně zmírnil pohled Arabů na Kurdy v Sýrii a zmírnil diskurs používaný ve vztahu k nim. Obdobně postupoval i v případě dalších menšin - židů a křesťanů. Důvodem je i to, že Asad sám pochází z prostředí náboženské menšiny alávitů, kteří byli dlouho považováni většinovým obyvatelstvem za druhořadé občany. Došlo k dosazení Kurdů do elitních bojových jednotek podřízených přímo velení alávitů, kteří se stali vládnoucí skupinou ve společnosti. Tyto

¹⁵ Rozhovor vedený autorem se syrským Kurdem žijícím v České republice, 28. listopad 2014, Praha a KURDWATCH, ref. 14

¹⁶ ZISSER, ref. 3, s. 202-203

¹⁷ Srovnej YILDIZ, ref. 5, s. 37 a ZISSER, ref. 3, s. 201

jednotky, jejichž příslušníci otevřeně hovořili kurdsky, se účastnily i potlačení sunnitského povstání v Hamá v roce 1982 a Kurdové tak byli vnímání sunnitskými Araby jako spojenci alávitů v represích. Asad zároveň integroval kurdskou otázku do své regionální politiky a používal ji ve vztahu k Iráku a k Turecku. Prostřednictvím spolupráce s Kurdy v těchto dvou zemích vytvářel tlak na jejich centrální vlády, s kterými měl spory. Na jednu stranu tak podporoval Kurdy v zahraničí, ovšem příslušníkům téhož etnika v Sýrii některá práva ubíral.¹⁸

Syrská vláda udržovala vztahy se severoiráckou Kurdskou demokratickou stranou Mustafy Barzáního a s Vlasteneckým svazem Kurdistánu Džalála Talabáního. Druhá jmenovaná strana byla dokonce v roce 1975 v Damašku pod záštitou syrské vlády založena. Obě strany mohly se svolením vlády v Damašku dokonce rekrutovat na území Sýrie bojovníky do svých milic. Úzké vazby měla syrská vláda na tureckou Kurdskou stranu pracujících (PKK), vedenou Abdulláhem Öcalanem. To vše usnadňoval fakt, že PKK neměla zájem na posilování národní identity mezi Kurdy v Sýrii a svého vrcholu tato spolupráce dosáhla v průběhu 80. a 90. let minulého století, kdy získala PKK na Sýrii kontrolovaných územích útočiště a zázemí pro výcvik (nejprve v Libanonu a následně i v Sýrii samotné). Útočiště v Damašku poskytl režim i Öcalanovi, který zde měl svou základnu. Podpora PKK ještě zintenzivnila spolu se sbližováním Turecka s Izraelem a kvůli tureckým projektům na úpravu toku Eufratu, které Sýrii poškozovaly. V roce 1998 se vztahy mezi Tureckem a Sýrií dostaly kvůli zintenzivnění protitureckých aktivit PKK na okraj konfrontace. V důsledku tureckých hrozeb ovšem vláda v Damašku ustoupila a přestala podporovat PKK, Öcalan byl nucen dokonce Damašek opustit, přičemž byl krátce na to tureckými bezpečnostními složkami zadržen. Vztahy mezi vládami v Damašku a Ankaře se zlepšily a obě strany začaly spolupracovat ve snaze vyhnout se vzniku kurdského státu.¹⁹

Vrátíme-li se k syrským Kurdům, ukončení jejich nuceného vystěhování bylo deklarováno v roce 1976 a na rozdíl od Turecka měli Kurdové žijící v Sýrii alespoň nějaké kulturní svobody - byla jim povolena některá kulturní vystoupení v jejich jazyce, stejně tak jako užívání tohoto jazyka na veřejnosti, ovšem stále více jich zůstávalo bez syrského občanství. Spolu s nástupem Bašára Asada k moci v roce 2000 přišla pro Kurdy nová naděje na zlepšení jejich postavení. Nový prezident dokonce Hasaku v roce 2002 navštívil a diskutoval o problémech místních obyvatel, ovšem veškeré naděje se záhy ukázaly jako plané a Asad pokračoval v politice svého otce. Před vypuknutím konfliktu v roce 2011 měly menšiny v Sýrii povětšinou povolováno praktikování tradičních kulturních a náboženských aktivit, ovšem Kurdové tvořili z této praxe výjimku. Ve školách byla zakázána výuka kurdštiny, stejně tak nebyly dovoleny oslavy jejich Nového roku - Newrozu. Pronásledování Kurdů se zintenzivnilo obzvláště po roce 2004, kdy došlo i k násilným demonstracím na severu země. Rozbuškou těchto nepokojů byly násilnosti při fotbalovém zápase v Kámišlí (v provincii Hasaká), na které policie reagovala střelbou do davu, jejímž výsledkem bylo sedm mrtvých. Pohřbu prvních obětí se účastnili nejenom Kurdové, ale v menší míře i arabští a křesťanští obyvatelé Kámišlí. Bezpečnostní složky na protesty reagovaly další střelbou do davu, což vyvolalo protesty nejenom v Kurdy obývaných oblastech, ale i v Damašku či v Aleppu. Demonstrace získávaly stále zřetelnější politický podtón, vztažený k právům Kurdů, a Arabové a křesťané se jich přestali účastnit. Během násilného potlačení protestů syrské bezpečnostní složky podporované milicemi arabských kmenů zabily 36 lidí a více než 2 000

¹⁸ ZISSER, ref. 3, s. 204

¹⁹ Zisser, ref. 3, s. 204-205

jich zadržely, přičemž tito zadrženi byli často vystaveni mučení.²⁰ Následně syrská vláda zakazuje kurdská politická či kulturní shromáždění. K zatýkání kurdských představitelů byl často využíván i stav nouze, který v zemi platil od roku 1963 a jenž dával bezpečnostním složkám mimořádné pravomoci.²¹ Ačkoliv syrský vládnoucí režim trval na tom, že kurdská populace nebyla diskriminována, skutečnost byla poněkud odlišná. Docházelo k omezování výuky kurdštiny ve školách, stejně tak jako bylo omezováno vydávání kurdských knih a dalších materiálů. Od začátku roku 2009 také začaly syrské úřady vyžadovat dodržování starého výnosu příkazujícího, že v obchodech a v restauracích musí být alespoň 60 % textu v arabštině.²² Problematickou ale zůstávala zejména otázka občanství, a ač docházelo ze strany prezidenta Bašára Asada k opakovaným slibům, že bude tuto situaci řešit, po dlouhou dobu se tak nedělo.²³ Změna přišla až spolu s částečnými ústupky, ke kterým byl syrský režim svolný během jara a léta roku 2011. I přes výše naznačené snahy o arabizaci syrských Kurdů, zůstala jejich identita zachována a i v souvislosti se syrským konfliktem a krizí spojenou s Islámským státem je naopak nadále posilována. Dlouhodobé politiky syrských vlád vůči Kurdům, které byly spíše represivní, tak nevedly k zamýšlenému cíli, ale spíše kurdský nacionalismus na severu Sýrie posílily a do určité míry heterogenní skupinu příslušníků tohoto etnika, pro kterou byla důležitější kmenová a klanová příslušnost, stmelily.

Postavení Kurdů ovšem nebylo obtížné pouze v Sýrii. Všechny státy, ve kterých většina Kurdů žije, měly zájem na tom, aby byly kurdské nacionalistické snahy potlačovány, a čelí kritice jak ze strany mezinárodních nevládních organizací, tak ze strany mezinárodního společenství. Absolutní kontrolu nad územím obývaným Kurdy jim ovšem vždy komplikovaly jak horský terén, tak četná kurdská povstání. V současnosti (jaro 2015) mají Kurdové největší míru kýžené autonomie v Iráku, který je dle ústavy z roku 2005 federací. V této zemi mají dokonce Kurdové vlastní vládu s prezidentem a i další paralelní orgány a instituce v mnohém na centru v Bagdádu nezávislé. Kurdština je dokonce jedním z oficiálních jazyků země. Stejně tak je nynějším iráckým prezidentem Fuád Masúm, který v létě roku 2014 nahradil legendu kurdského boje za větší autonomii Džalála Talabániho, který se o prezidentský post potřetí ucházet nemohl. Druhá významná postava kurdského boje - Masúd Barzání - je pak prezidentem kurdské oblasti na severu země. Ústavou je v Iráku zaručeno právo vzdělávat děti ve státních školách v jejich mateřském jazyce (přičemž se počítá i např. s arménštinou). Z těchto důvodů se právě na irácký Kurdistan značná část Kurdů obrací jako na vzor budoucího možného uspořádání v zemích, ve kterých žijí.

KURDOVÉ A KONFLIKT V SÝRII

²⁰ Srovnej TEJEL, ref. 4, s. 115-116 a KURDWATCH. The „Al-Qamishli Uprising“ The beginning of a „new era“ for Syrian Kurds? Kurdwatch.org [on-line]. Berlin: European Center for Kurdish Studies 2009 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_qamischli_en.pdf

²¹ HUMAN RIGHTS WATCH. *Group Denial. Represion of Kurdish Political and Cultural Rights in Syria* [on-line]. New York: Humand Rights Watch, 2009. [cit. 2015-03-20]. ISBN 1-56432-560-1. Dostupné z: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria1109web_0.pdf

²² U.S. DEPARTMENT OF STATE. *2010 Human Rights Report: Syria* [on-line]. 2011. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/nea/154473.htm#>

²³ HUMAN RIGHTS WATCH. *A Wasted Decade. Human Rights in Syria during Bashar al-Asad's First Ten Years in Power* [on-line]. New York: Human Rights Watch, 2010. [cit. 2015-03-20]. ISBN 1-56432-663-2. Dostupné z: <http://goo.gl/J138AF>. s. 23-24

I v důsledku násilného stěhování Kurdů z tradičních území je předkonfliktní geografické rozmístění Kurdů v Sýrii odlišné oproti Iráku, kde jsou (i přes podobnou politiku strany Baas usilující o arabizaci kurdských území) Kurdové koncentrováni zejména v souvislé oblasti na severu území. V Sýrii pak obývají (společně s dalšími etnickými a náboženskými komunitami) tři výše zmíněné oblasti zejména podél hranice s Tureckem, ale stejně tak žijí i ve větších (Damašek, Aleppo) či menších městech, a to i na jihu země. Toto nerovnoměrné rozmístění Kurdů jen přispělo k jejich dlouhodobě velké politické roztříštěnosti (která je ostatně typická i pro Kurdy žijící v dalších státech). Postupně vzniklo v Sýrii do 80. let minulého století přibližně 20 kurdských politických stran, které představují komplexní spektrum - od stran, které akceptují syrský stát a usilují o kurdskou integraci do něj, po strany, které volají po vzniku Kurdistanu zahrnujícího všechny Kurdy na Blízkém východě. Až do 80. let zaznamenaly syrské kurdské politické organizace obdobný ideologický vývoj, jako tomu bylo v jiných kurdských regionech, kdy prodělaly od prozápadního diskursu obrat k marxismu.²⁴ Mnoho z těchto politických stran nechal syrský režim poměrně svobodně působit, jelikož jej neohrožovaly.²⁵ Ovšem velký počet politických stran, které řešily nepříliš důležité ideologické spory mnohdy pramenící z osobních sporů mezi jejich představiteli, přivedl Kurdy spíše k nezájmu o politiku, respektive k nezájmu o politické strany.²⁶

Tzv. arabské jaro dorazilo do Sýrie v březnu 2011. Zpočátku byly demonstrace organizovány po pátečních modlitbách po celé zemi a mnoho kurdských aktivistů jim vyjadřovalo podporu. Jednalo se ovšem o Kurdy, kteří žili mimo Sýrii. Ostatně Kurdská přítomnost byla v počátcích protestů jasně viditelná na demonstracích po celém světě a Česká republika nebyla výjimkou (viz níže). Kurdové v Sýrii samotné byli ovšem spíše opatrní. Režim se snažil získat si jejich sympatie udělením občanství části Kurdů v dubnu 2011 a i propuštěním některých politických vězňů v říjnu roku 2011. Stejně tak byla zmírněna některá bezpečnostní opatření vztahující se na Kurdy, a jejich představitelé byli také v červnu 2011 poprvé pozváni na jednání v Damašku, a to nikoliv jako jednotlivci, ale jako zástupci politických stran.²⁷

V severních oblastech země přetrvával spíše klid, objevovaly se tak výtky směřované vůči Kurdům, že je jejich pozice odlišná od velké části obyvatel, která volala po demokratických změnách v zemi. Skutečné důvody byly ovšem jiné - ačkoliv Kurdové příliš nesympatizovali i s ohledem na poměrně dlouhé období represí, které je popsane výše, s režimem strany Baas, zdrženliví byli proto, že nevěřili v úspěch revoluce, a to i kvůli zkušenosti s tvrdou reakcí režimu na protesty v Kámišlí z roku 2004.²⁸ Někteří se také obávali toho, že jim režim dá nálepku secesionistů, případně se obávali vypuknutí občanské války. Podezíraví byli

²⁴ Poměrně zajímavé je, že v porovnání s kurdskými politickými stranami v Turecku či v Iráku, žádná ze syrských kurdských politických stran nebyla stranou islamistickou (TEJEL, ref. 4, s. 85-87)

²⁵ ZISSER, ref. 3, s. 206

²⁶ TEJEL, ref. 4, s. 86-87

²⁷ TEJEL, Jordi. Toward a Generational Rupture within the Kurdish Movement in Syria. BENGIO, Ofra (eds.). *Kurdish Awakening: Nation Building in a Fragmented Homeland*. Austin: University of Texas Press, 2014, s. 215-232. ISBN 978-0-292-76301-2. S. 226

²⁸ Stejně tak sehrálo roli i to, že Kurdové zůstali v roce 2004 nakonec v protirežimních protestech osamoceni a u mladých aktivistů, kteří strhávali sochy Háfize Asada, se rozvinul pocit odcizení od jejich arabských a křesťanských vrstevníků. Blíže viz SIDKI, Bakr. *The Kurds and the Syrian Revolution* [on-line]. Beirut: Heinrich Böll Stiftung. Middle East 2012 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://goo.gl/T4pnx6>

nejenom vůči režimu, ale i k opozici. Tu z jejich pohledu ovládaly do určité míry stejné kruhy sunnitských arabských elit, které stály za jejich perzekucemi v 50. a 60. letech. Kurdské aktivity směřující k zapojení do opozičních konferencí konaných v Turecku také nedopadly pro Kurdy příliš dobře - opozice přijala v červenci 2011 rezoluci, ve které se hovoří o Sýrii jako o „arabském muslimském státě“, kdy se Kurdové cítili vyčleněni. V říjnu 2011 pak byla v Istanbulu vytvořena Syrská národní rada, kde získali Kurdové pouze 4 křesla z celkových 29.²⁹

Opatrnější reakce na protirežimní protesty byly patrné zejména v místech, kde byla významnější přítomnost kurdských politických stran. Na některých místech tak převzali iniciativu mladí kurdští aktivisté, kteří se k protestům svolávali zejména prostřednictvím sociálních sítí. Právě události z jara 2011 přinesly mladým Kurdům příležitost dát najevo svou nespokojenost s výsledky předchozích protestů v Kámišlí. Mladí aktivisté tak již od začátku protestovali nejenom v provincii Hasaká, ale i v Damašku či Aleppu. Právě jejich protesty způsobily, že představitelé tradičních kurdských politických stran nepřistoupili na nabídku jednání se syrským režimem z června 2011. Vůdcové politických stran se stále obávali represí ze strany režimu a snažili se protestům zabránit (včetně Kámišlí, kde měli strany své vedení).³⁰ Politické strany vyčkávaly, zdali mohou těžit ze situace a získat ještě další ústupky ze strany režimu. Další důvod zdrženlivosti kurdských politických stran může spočívat v jejich nejednotě. Politické strany se stále nemohly dohodnout na tom, zdali se mají účastnit demonstrací, a zdali se mají zapojit do širších koalic s dalšími opozičními hnutími. Důležitou otázkou čekající na vyřešení také bylo to, zdali si přejí pád režimu a jak si představují budoucnost syrského Kurdistánu.³¹

Omezené protirežimní hnutí se tak rozšířilo mezi již existujícími mládežnickými skupinami, či na základě nově zformovaných místních koordinačních výborů. Tito protestující se považovali za součást opozice, ovšem nejvýznamnější současný aktér na straně syrských Kurdů, kterým je Strana demokratické unie (Partiya Yekîtiya Demokrat, PYD), proti jejich protestům aktivně vystupoval.³²

Strana demokratické unie byla založena v roce 2003 a je ideologicky a vojensky spjata s Kurdskou stranou pracujících (PKK), která je velmi úzce spojena i s jejím vznikem. Ostatně strana byla založena právě s cílem připoutat sympatizanty PKK žijící v Sýrii na svou stranu. PYD se krátce po svém vzniku odlišila od ostatních politických stran podporou povstání v Kámišlí. V důsledku této podpory byly její aktivity potlačovány režimem a strana tak byla na území severu země zastoupena jen poměrně slabě, a to až do vypuknutí protestů z roku 2011, kde její význam postupně roste. Se začátkem protestů v Sýrii přichází z iráckého Kurdistánu představitelé této strany spolu s vlastními bojovníky.³³

Právě role PYD na počátku protestů, kdy poté, co se režimní složky ze severu Sýrie a z provincie Hasaká stáhly, PYD bezpečnostní aparát (ovšem nejenom ten) v podstatě nahradila, a otevřené působení této strany je důvodem nařčení PYD ze spolupráce

²⁹ ZISSER, ref. 3, s. 208-209

³⁰ Na druhou stranu např. někteří kurdští představitelé zpětně roli mladých při protestech ocenili a označili je za „opravdové kurdské revolucionáře“ (TEJEL, ref. 27, s. 228).

³¹ TEJEL, ref. 27, s. 226-228

³² INTERNATIONAL CRISIS GROUP. *Flight of Icarus? The PYD's Precarious Rise in Syria* [online]. Middle East Report, 2014. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://goo.gl/AA3X1h>. Crisis Group 2014

³³ Ibid.

s režimem strany Baas. V důsledku toho se místní koordináční výbory soustředily spíše do míst, kde byla PYD tradičně slabší (Kámišlí či Amouda). Uzavření dohody se syrskou vládou PYD odmítá, ovšem důvody pro její existenci (a důkazy její existence) se nabízejí - PKK, která se dostala pod tlak jak v Turecku, tak na území iráckého Kurdistanu, potřebovala bezpečnější útočiště. To jí mohl poskytnout právě sever Sýrie kontrolovaný hegemonem, její bratrskou organizací - PYD.³⁴ Minimálně krátkodobá aliance s režimem byla oboustranně prospěšná, syrské bezpečnostní složky se mohly koncentrovat do jiných oblastí, kde probíhaly boje, zatímco PYD kontrolovala kurdské oblasti a zabránila přítomnosti opozice. Stejně tak představovalo posílení syrských Kurdů hrozbu pro Turecko, což Asadově vládě vyhovovalo. V některých případech také došlo k dodávce materiální pomoci PYD ze strany režimu a také nedocházelo k vzájemným útokům, ale spíše k bojové podpoře.³⁵

V říjnu 2011 byl zavražděn Mišal Tamó (předseda jedné ze tří stran, které se jako první rozhodly podpořit aktivity mladých Kurdů a účastnit se demonstrací), na což Kurdové reagují masivními demonstracemi a vyjadřují odpor vůči režimu. V této době také šestnáct kurdských politických stran formuje Kurdskou národní radu (KNC) s cílem podpořit odstranění syrského režimu a federalizaci země. Spolu s tím, jak v průběhu roku 2012 opozice sílila, a ztráty režimu byly citelnější, Kurdové opustili svou umírněnou pozici a začali se zabývat získem větší autonomie pro oblasti, které obývali, a jejich aktivismus tak přestal být paralyzován. V tuto dobu byli otevřeni dialogu jak s opozicí, tak s vládou.³⁶ Ovšem ne všechny strany vznik Rady podpořily. Stranou stála zejména PYD, jedna z mála masových kurdských politických stran, která požadovala, aby Rada odmítala zahraniční intervenci v Sýrii, jež by případně mohla umožnit příchod Turecka, a to by využilo situaci ke zničení PKK na syrském území.³⁷

KNC a PYD mezi sebou soupeřily o to, kdo bude hájit zájmy Kurdů. Nadvláda PYD ovšem byla zřejmá. PYD sílila zejména díky neschopnosti KNC efektivně fungovat. PYD, respektive její ozbrojené křídlo Jednotky obrany lidu (YPG), také postupně vstupuje do otevřené konfrontace s některými částmi syrské (arabské) opozice, díky čemuž zaznamenává územní zisky. Do bojů vstupují některé arabské kmeny, které usilují o získání sil s obilím a ropných nalezišť a střety nabírají na intenzitě spolu s tím, jak se objevují radikální islamistické organizace, jako je např. fronta An-Nusrá, která se těší podpoře části místních Arabů.³⁸

Masúd Barzání, předseda irácké Demokratické strany Kurdistanu, který usiluje o post vůdce Kurdů, reaguje na nadvládu PYD a snaží se o smíření mezi PYD a KNC. V polovině roku 2012 přichází s návrhem na vznik Nejvyšší kurdské rady, která by spravovala kurdské oblasti v Sýrii a jejíž výbory by měly stejný počet členů z KNC a z PYD. Za bezpečnost těchto oblastí by odpovídala PYD a pešmergové (kurdští bojovníci) vycvičení Barzáním. Mezi stranami ovšem i nadále panují neshody - PYD se vymezovala vůči příchodu pešmergů majících vazby na KDP. Namísto toho je chtěla začlenit do jednotek YPG a stejně tak nechtěla přistoupit na nic jiného, než že členové KNC vstoupí do jimi vybudovaných institucí vycházejících z jejich ideologie. V listopadu 2013 je vyhlášena autonomie tří Kurdy ovládaných oblastí na severu Sýrie, což ostatní kurdské politické strany odmítají a označují tento krok za jednostranný akt PYD, která na území syrského Kurdistanu zavádí poměrně

³⁴ TEJEL, ref. 27, s. 228

³⁵ INTERNATIONAL CRISIS GROUP, ref. 32

³⁶ Srovnej ZISSER, ref. 3, s. 208 a TEJEL, ref. 27

³⁷ TEJEL, ref. 27, s. 227

³⁸ ZISSER, ref. 3, s. 210-211

specifickou správu. PYD se např. vymezuje proti ideje centrální autority, volá po „demokratické autonomii“ a podporuje místní samosprávy.³⁹ KNC není schopná prosadit své představy o budoucí podobě syrského Kurdistanu a je oslabena vnitřním prnutím, kdy některé její strany s PYD začaly spolupracovat a nakonec se k PYD přiklání většina členů Nejvyšší kurdské rady.⁴⁰

Spolu s tím, jak sílila pozice PYD v Sýrii, zhoršovaly se její vztahy s kurdskými stranami orientovanými na Barzáního. PYD jim bránila v činnosti. KDP na oplátku uzavřela hranice mezi Sýrií a iráckými kurdskými oblastmi, což zhoršilo situaci obyvatel na syrské straně. Špatné vztahy mezi KDP a PYD ilustruje i vyjádření jednoho z vůdců KDP, který prohlásil, že „členové PYD jsou Kurdové a naši bratři. Ovšem bratři nejsou přátelé - nevybíráte si je“.⁴¹

V poslední době se ovšem mění zásadním způsobem vývoj v syrském Kurdistanu a spolu s ním se částečně mění i přeshraniční vztahy mezi znesvářenými frakcemi Kurdů, které jsou nuceny spolupracovat. To souvisí s tím, jak se pozornost jedné z nejradikálnějších islamistických složek opozice - Islámského státu - obrací směrem ke kurdským teritoriím. První akce IS proti Kurdům se objevují již v průběhu roku 2013, ty byly ovšem až do poloviny roku 2014 YPG úspěšně odraženy. Zlom přišel v polovině roku 2014, kdy dosáhl IS rozsáhlých územních zisků i na území Iráku a zbraně ukořistěné ze skladů irácké armády přesunul zpět do Sýrie. V srpnu pak IS zahajuje masivní ofenzivu proti kurdským oblastem v Iráku a v Sýrii. Zatímco v Iráku se je daří po počátečních ústupcích Kurdům postupně vytlačit zpět, na severu Sýrie IS usiluje o dobytí kurdských enkláv. V polovině září je zahájen útok na okolí Kóbání, ze kterého odchází na 160 000 lidí do Turecka. Právě obléhání tohoto města na hranici s Tureckem se stává symbolem kurdského boje.⁴² V této situaci dokázali Kurdové spolupracovat, do Kóbání bylo dokonce vysláno (po počátečním váhání) i 160 iráckých pešmergů se zbraněmi (kterým umožnilo Turecko taktéž se zpožděním přístup do Sýrie), podpora ze strany iráckých Kurdů se tedy neomezila jen na deklaratorní rovinu. I za pomoci koaličních náletů došlo v lednu 2015 k porážce IS ve městě samotném a postupně je osvobozováno i jeho okolí.⁴³ Tento úspěch vyvolal velký ohlas i mezi Kurdy v Turecku, kteří jej bouřlivě oslavovali, a zároveň zde došlo ke střetům se sympatizanty IS. Toto případně přenesení konfliktu a pankurdský sentiment mezi aktivisty sleduje se znepokojením jak Turecko, tak PKK, neboť může ohrozit probíhající mírový proces mezi těmito dvěma stranami.⁴⁴

³⁹ Demokratická autonomie v pojetí PYD se odvolává na Öcalana a soustředí se na vybudování „skutečné demokratické společnosti“, což znamená posilování samosprávných struktur na místní úrovni. Tyto struktury jsou spojeny společnou vizí společenských reforem spíše než rolí centralizované vlády. Odmítány jsou klasické formy vlády, jako je federalismus. Své současné vojenské úspěchy samotná PYD přikládá právě této specifické formě vlády a zapojení všech etnických a náboženských skupin do ní. Viz PYD. *Statement of the Democratic Union Party PYD: Victories in a natural result of the great relations between peoples.* www.pydrojava.net [on-line]. 2015-04-01. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://goo.gl/YLxcJs>

⁴⁰ International Crisis Group, ref. 32

⁴¹ Ibid. s. 11

⁴² K bojům dochází ovšem i na dalších místech severu a východu Sýrie.

⁴³ BBC NEWS. *Who are the Kurds?* [on-line]. 2014-10-21. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29702440>.

⁴⁴ ZAMAN, Amberin. *Kurdish victory in Kobani defet for Turkish policy.* *Al-Monitor* [on-line]. 2015-01-28. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://goo.gl/TL2FDo>

Do bojů v Kóbání se ovšem zapojilo i několik set Arabů a Turkmenů, kteří se hlásí k jedné ze syrských opozičních skupin - Svobodné syrské armádě. Na základě této spolupráce vzniká dle některých možný model toho, jak by mohla umírněnější opozice (za pomoci spojeneckých náletů) porazit IS.⁴⁵ Na druhou stranu úspěch u Kóbání bude velmi obtížné zopakovat. YPG se sice projevila jako schopná bojová síla, ovšem stále se jedná o obrannou milici vybudovanou na etnickém základě. Její další efektivita bude notně omezena neochotou Turecka k přeshraniční pomoci a také špatnými vztahy s arabskou opozicí a obyvatelstvem, pramenícími z minulosti.⁴⁶ Otázkou také zůstává skutečná bojová síla iráckých pašmerů, kteří jsou v porovnání s Islámským státem stále hůře vyzbrojeni a vycvičeni, a také jich pouze menší část spadá přímo pod Kurdskou regionální vládu, zatímco většina je stále řízena politickými stranami. Na druhou stranu se objevují výzvy ze strany damašské vlády, která je připravena jednat s Kurdy, jež vláda považuje za hlavní partnery v boji proti Islámskému státu.⁴⁷

PŘENESENÍ DOMÁCÍ POLITIKY - KURDOVÉ V ČESKÉ REPUBLICĚ A KONFLIKT V SÝRII

Jak je uvedeno výše, v porovnání s Kurdy žijícími v Sýrii byla hned od jara 2011 daleko aktivnější ve vymezení se vůči režimu strany Baas kurdská diaspora. Ta patří tradičně mezi neaktivnější cizinecké komunity, co se týká prosazování svých zájmů v zahraničí, přičemž je zřetelná orientace na domovské země. Přenesení domovské politiky do zahraničí ještě zjednodušila globalizace a jevy, které jsou s ní spojené. Kurdové tak mohou být i díky internetu v každodenním kontaktu se svými příbuznými na Blízkém východě, ale i s příslušníky západní diaspor. Politické aktivity migrantů, které se odehrávají jak v hostitelské zemi, tak v zemi původu, jsou formou transnacionalismu. Transnacionální politické aktivity diaspor nejsou fenoménem novým, jsou v podstatě běžné po vzniku evropských národních států v 19. století a následném odporu ze strany kolonií. V průběhu 90. let minulého století se koncept transnacionalismu v rámci migračních studií stal oblíbeným teoretickým rámcem pro vysvětlení vazeb migrantů na svou domovskou zemi. Aktivity migrantů jsou pro hostitelskou zemi transnacionální, pakliže je patrný prvek vazby na domovskou zemi migrantů. To znamená, že jsou migranti (ať už přímo, či nepřímo) zapojeni do záležitostí své původní vlasti. Transnacionální aktivity lze rozlišit na ekonomické, společensko-kulturní a politické.⁴⁸ Ovšem toto rozdělení je analytické - v praxi dochází k jejich překrývání, což platí obzvláště pro aktivní diaspor, jakou je ta kurdská či např. palestinská. Kurdská komunita je v České republice poměrně malá (dle odhadů Kurdů samotných a dle odhadů autora vycházejícího z počtu členů Kurdského občanského sdružení čítá přibližně 250 až 300 osob), ovšem jde o komunitu do značné míry organizovanou, která různými způsoby dlouhodobě usiluje o prosazování svých zájmů, jež

⁴⁵ RUDAW. Fresh off victory over IS in Kobani, Kurds seek more success. *Rudaw.net* [on-line]. 2015-02-11. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://goo.gl/BqCaxr>

⁴⁶ LUND, Aron. Why the Victory in Kobane Matters. *Carnegie Endowment for International Peace* [on-line]. 2014-11-20. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://goo.gl/f3ZCCn>

⁴⁷ RUDAW. Syrian minister: we are ready to negotiated with Kurds. *Rudaw.net* [on-line]. Rudaw, 2015-03-13. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://rudaw.net/english/middleeast/syria/130320151>

⁴⁸ MÜGGE, Liza. *Beyond Dutch Borders: Transnational Politics among Colonial Migrants, Guest Workers and the Second Generation*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010. ISBN 978 90 8964 244 8. s. 36

jsou vztaženy zejména k jednotlivým zemím, ze kterých Kurdové pocházejí.⁴⁹ Jádro komunity tvoří studenti, kteří přišli studovat na československé vysoké školy a zůstali zde. Nejvíce kurdských studentů přišlo z Iráku, dále pak ze Sýrie a z Íránu. Kurdové jsou v České republice sdruženi v Kurdském občanském sdružení, které má přibližně 150 členů a jeho členy jsou Kurdové bez ohledu na zemi, ze které přišli, a na ideologii, ke které se hlásí. Ačkoliv se jedná o sdružení, které je zaměřené zejména na šíření kurdské kultury a informování o Kurdech, jeho aktivity mají často politický přesah. Právě prezentace jednotlivých politických stran (zejména PKK) na kulturních akcích sdružení vedla k tomu, že bylo stále složitější najít shodu na jeho fungování.⁵⁰

Činnost sdružení významným způsobem ovlivnilo dění v Sýrii. Zatímco dříve početně dominovali Kurdové z Iráku, postupně získávají převahu zejména Kurdové ze Sýrie a z Turecka. A právě přítomnost syrských Kurdů vedla k orientaci činnosti sdružení na dění v Sýrii a v syrském Kurdistanu. Od roku 2011 se aktivity Kurdského občanského sdružení, obzvláště členů původem z území Sýrie, soustředily na protesty proti syrskému baasistickému režimu prezidenta Asada, respektive proti násilnostem páchaným jeho bezpečnostními složkami. Sdružení - přesněji jeho bývalý předseda, syrský Kurd Rachid Khalil - ve spolupráci s ostatními Syřany a Kurdy organizovalo demonstrace v Praze, kterých se zúčastnilo několik desítek osob. Konaly se před velvyslanectvím Syrské arabské republiky v Praze-Bubenči, v několika případech se protest uskutečnil i na Václavském náměstí či před Úřadem vlády. Role Kurdů při těchto protestech je významná - jsou často jejich ohlašovatelé a Kurdové (nejenom syrští) zároveň tvoří většinu účastníků a řečníků, k nimž se postupně přidávali další Syřané. V některých případech na demonstrace dorazili i Kurdové z dalších evropských zemí a průběh akcí byl konzultován také s organizacemi přímo v Sýrii. Obzvláště zpočátku podporovala protestující Syřany místní pobočka Amnesty International, případně protesty organizovalo české občanské sdružení. Na demonstracích, jejichž účastníci se svolávají i přes sociální síť Facebook, se v počátcích objevovaly kurdské vlajky, které postupně nahradila syrská „opoziční“ vlajka. Jsou na nich v arabštině vyobrazena hesla volající po svobodné Sýrii, ale také hesla odkazující na jednotu syrského lidu, bez ohledu na to, zdali se jedná o Araby či Kurdy. Tyto demonstrace mají většinou poklidný charakter, za největší „exces“ lze považovat házení vajíčků na budovu syrské ambasády. Na podzim roku 2014 se Kurdské občanské sdružení podílelo na organizování tří pražských demonstrací reagujících na krizi související s územními zisky Islámského státu na území Sýrie. Pozornost (obdobně jako tomu bylo i jinde v Evropě) upoutalo zejména město Kóbání. Demonstrace byly zaměřeny zejména na kritiku tureckého postoje ke krizi (dvě z demonstrací se uskutečnily přímo před tureckou ambasádou) a hojně se na nich objevovaly podobizny Abdulláha Öcalana a vlajky syrské PYD. Zatímco dříve byly Kurdové v České republice nejednotní v otázce vlivu kurdských politických stran na chod sdružení a na prezentaci stran a jednotlivých osobností kurdské politiky na akcích sdružení, v poslední době jsme zaznamenali změnu. Krize související s rozmachem Islámského státu Kurdy v České republice stmelila a prozatím nelze očekávat vznik samostatné organizace např. tureckých Kurdů, kteří dříve o vzniku vlastní organizace uvažovali.⁵¹

⁴⁹ Blíže ke kurdské komunitě v České republice viz MAREŠ, Miroslav - MURAD, Michael: Kurdská komunita v České republice. *Český lid*. Praha: AV ČR, 2015, roč. 102, č. 1

⁵⁰ Rozhovor vedený autorem s iráckým Kurdem žijícím v České republice, 15. květen 2011, Praha.

⁵¹ Ref. 15

ZÁVĚR

Kurdská komunita v Sýrii je v porovnání s Tureckem, Irákem a Íránem poměrně malá a až do nedávna byla notně heterogenní. I kvůli geografickému rozmístění, kmenové a klanové identitě a dlouhodobým snahám o jejich arabizaci postrádalo mnoho Kurdů uvědomení si své kurdské identity. Postavení Kurdů, jakožto největší nearabské menšiny v Sýrii, bylo již od doby francouzského mandátu a následně po vzniku Syrské republiky marginální a problematické. Je provázáno střídáním období represí s obdobími, kdy represe povolují a dochází k drobným ústupkům. To vše vedlo k marginalizaci Kurdů jako politické síly, ovšem na druhou stranu přispělo k vytvoření kolektivní kurdské identity. Ovšem nyní lze rozhodně říci, že syrští Kurdové již nepředstavují pro akademickou obec „zapomenutou“ komunitu, kterou byly v minulosti, ale jedná se o důležitého aktéra, který při snaze porazit Islámský stát hraje velkou roli. Zároveň mohou mít vliv na budoucnost syrského režimu, který s nimi usiluje o vyjednávání. Po vypuknutí konfliktu v Sýrii v roce 2011 se snažili Kurdové nalézt třetí cestu, odlišnou od vlády v Damašku a od opozice. Na protesty reagovali nejprve mladí aktivisté a kurdská diaspora. Aktivní byla i kurdská diaspora v České republice, která se angažovala zejména pořádáním demonstrací, a to hlavně na počátku syrského konfliktu a k její opětovné mobilizaci došlo na podzim roku 2014. Od mladých kurdských aktivistů přímo v Sýrii později převzaly iniciativu „tradiční“ politické strany. Postupem času nejdůležitější kurdská strana, která i díky vlastním ozbrojeným jednotkám získala na severu Sýrie dominanci (PYD), ovšem stála vůči snahám o zapojení kurdských stran do opozice k režimu strany Baas v ústraní. Kurdové tak byli až do vypuknutí krize spojené s rozmachem Islámského státu nejednotní. V této chvíli se dokázali v průběhu podzimu roku 2014 spojit a daří se jim útok Islámského státu odrazit. Bude ovšem rozhodně zajímavé sledovat další počínání syrských Kurdů, jejichž nejsilnější aktér PYD, ovládající Kurdy obývané oblasti na severu Sýrie, prohlašuje, že je model národních států překonán, o čemž se PYD snaží přesvědčit i klíčového aktéra zpoza hranice - irácké Kurdy. Zatímco situace kolem Kóbání a ohrožení dalších kurdských oblastí ze strany IS tak Kurdy v nevídaném rozsahu sjednotila, lze předpokládat, že se jedná o sjednocení dočasné, které bude existovat tak dlouho, dokud bude nutné čelit hrozbě, která je Kurdy vnímána jako hrozba existenční. Již nyní je patrné, že mezi Kurdy přetrvávají rozpory, které jsou dlouhodobého rázu, stejně tak je stále patrné napětí v boji o pozici nejvýznamnějšího aktéra všech Kurdů mezi PYD/PKK a stranami iráckých Kurdů, což zvětšuje prostor pro prosazování zájmů dalších aktérů, jakými jsou Turecko či Írán.